

Regeringens skrivelse 1989/90: 58

med redogörelse för svenska företags verksamhet i
Sydafrika och Namibia

Skr.
1989/90: 58

Regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 30 november 1989.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Anita Gradin

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia under verksamhetsåret 1988. Bl. a. lämnas uppgifter om omsättning, antal anställda, investeringar och rörelseresultat. En redovisning ges även av de uppgifter som företagen lämnat om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda vid dotterbolagen i Sydafrika och Namibia.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 30 november 1989

Närvarande: Statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Feldt, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Göransson, Gradin, Hellström, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson, Lönnqvist, Thalén, Nordberg, Engström, Freivalds, Wallström, Lööw, Persson
Föredragande: statsrådet Gradin

Skrivelse med redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

1 Inledning

Enligt lagen (1985:98) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (i det följande benämnd investeringsförbudslagen) skall svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia årligen redovisa hur verksamheten utvecklas i dessa länder. Redovisningsskyldigheten omfattar också uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i dotterföretagen. Slutligen skall uppgifter även lämnas om förvärv av utländska företag som äger aktier eller andelar i sydafrikanska eller namibiska företag (indirekta företagsförvärv).

Kommerskollegium skall, enligt 12 § förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia, varje år före den 1 oktober till utrikesdepartementet lämna en redogörelse för de redovisningar som har avgetts av berörda företag under det senaste budgetåret. En sådan redogörelse avseende verksamhetsåret 1988 har nu lämnats. Till grund för kollegiets redogörelse ligger, förutom de svenska moderföretagens redovisningar, även årsredovisningar avseende de sydafrikanska och namibiska dotterföretagen samt upplysningar inhämtade från de svenska moderföretagen.

Min redogörelse i det följande bygger i allt väsentligt på de uppgifter som kommerskollegium har lämnat.

Jag kommer att i avsnitt 2.1 redogöra för de svenska dotterbolagens verksamhet i Sydafrika och Namibia. I avsnitt 2.2 lämnas en social redogörelse som omfattar uppgifter om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda.

2.1 Ekonomisk redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen är en svensk juridisk person som själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia skyldig att årligen till regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer redovisa hur verksamheten i dessa länder utvecklas. Redovisningen skall avse produktion, omsättning, antal anställda, företagna investeringar och andra sådana förhållanden som har betydelse för kontroll av lagens efterlevnad.

Närmare föreskrifter om innehållet i de årliga redovisningarna har getts i förordningen (1985:99) om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia.

Redovisningen skall avse det räkenskapsår som tillämpas av den svenska juridiska personen. Den skall ges in till kommerskollegium senast sex månader efter räkenskapsårets slut.

Utöver de uppgifter som nyss nämnts skall i redovisningen även anges rörelsens resultat samt lämnas uppgift om hur gjorda investeringar har finansierats. Om rörelse har drivits genom ett utländskt dotterföretag, skall uppgift lämnas om storleken av det egna kapitalet hos dotterföretaget. Vidare skall uppgift lämnas om innehav av dels aktier eller andelar i sydafrikanskt eller namibiskt företag, dels obligationer eller andra skuldförbindelser utfärdade av sådant företag. Slutligen skall redovisning ske av fordringar på grund av penninglån eller annan kredit och av säkerheter som ställts för sydafrikanskt eller namibiskt företags skulder.

Skyldighet att redovisa till kommerskollegium gäller svensk juridisk person som själv eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia.

Antalet redovisningsskyldiga företag uppgick vid utgången av år 1988 till fem. Antalet har minskat jämfört med föregående år genom att A. Johnson & Co HAB i början av år 1988 avyttrat sitt sydafrikanska dotterbolag.

Följande företag har lämnat redovisning till kommerskollegium

Företag	Verksamhetsår	Antal rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika och Namibia 1988-12-31
1. Atlas Copco AB	1988	1
2. Sandvik AB	1988	1
3. Secoroc AB	1988	2
4. AB SKF	1988	3
5. Skega AB	1988	2

Av kollegiets redogörelse framgår att vissa förändringar i förhållande till föregående redovisningsperiod skett vad gäller omfattningen och utvecklingen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika och Namibia.

Genom att A. Johnson & Co HAB den 1 januari 1988 sålt sitt sydafrikanska dotterbolag Axel Johnson and Company Africa (Pty) Ltd till sin

sydafrikanska företagsledning har antalet svenska företag med rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika och Namibia därmed under år 1988 minskat från sex till fem. Dessa fem företag ägde eller hade ett avgörande inflytande i 20 bolag vid utgången av år 1988. Av dessa torde 9 få betraktas som rörelsedrivande. Motsvarande siffror vid utgången av år 1987 var 25 resp. 12.

I de följande jämförelserna mellan 1987 och 1988 års siffror är A. Johnson & Co HAB:s andel borträknad.

Atlas Copco AB har under år 1988 avvecklat en del av sin rörelse i Sydafrika och Namibia. Företaget har dels sålt sitt namibiska dotterbolag Atlas Copco Namibia (Pty) Ltd till Delfos & Atlas Copco (Pty) Ltd, dels frånträtt företagsledningsansvaret för det sydafrikanska företaget Delfos & Atlas Copco (Pty) Ltd.

Scandinavian Airlines System (SAS) äger ett icke rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika, Scandinavian Airlines System (South Africa) (Pty) Ltd. Under år 1986 beslutades att verksamheten skulle avvecklas genom likvidation men likvidationen är ännu inte avslutad.

För de fem svenska företag som vid utgången av år 1988 hade rörelsedrivande dotterbolag i Sydafrika och Namibia lämnas följande uppgifter.

De svenskägda dotterföretagen har, redovisat på koncernnivå, ett *aktiekapital* som sammanlagt uppgår till ca 6,7 milj.rand (ca 17 milj.kr.). Bolagens sammanlagda *egna kapital* ökade under perioden med 11% och uppgick vid utgången av år 1988 till ca 85 milj.rand (ca 221 milj.kr.).

Omsättningen hos de rörelsedrivande dotterföretagen uppgick år 1988 totalt till omkring 374 milj.rand (ca 972 milj.kr.), vilket innebär en ökning i löpande penningvärde med ca 17% jämfört med föregående period. Om hänsyn tas till inflationen i Sydafrika, begränsas dock ökningen till 4%.

Det totala värdet av bolagens *tillgångar* ökade under perioden med 13% och uppgick vid slutet av år 1988 till 195 milj.rand (ca 507 milj.kr.)

Anläggningstillgångarnas värde uppgick till ca 12 milj.rand (ca 31 milj.kr.) jämfört med ca 28 milj.rand året innan (ca 73 milj.kr.).

Det sammanlagda *resultatet före skatt* uppgick till ca 36 milj.rand (ca 94 milj.kr.). Jämfört med året innan innebär detta en ökning med ca 16%.

Antalet anställda vid de svenska dotterbolagen i Sydafrika och Namibia minskade från 1 624 till 1 609 personer.

Utvecklingen i de svenska företagen i Sydafrika och Namibia vad avser företagets sammanlagda omsättning, resultat före skatt m.m. under de senaste åtta åren framgår av följande uppställning.

**Svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia åren 1981-1988.
Värden i milj.rand*.**

Skr. 1989/90: 58

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Aktiekapital	8,8	9,1	9,5	9,5	9,5	8,7	8,1	6,7
Sammanlagda egna kapital	55	65	65	81	84	93	105	85
Värdet av totala tillgångar	188	184	164	198	197	220	262	195
Värdet av anläggningstillgångar	25	29	25	25	23	25	30	12
Omsättning	275	287	268	315	355	411	467	374
Sammanlagt resultat före skatt	13	9	11	14	14	36	43	36
Investeringar	2,0	1,5	1,5	0,8	1,5	0,2	0,1	0,2
Antalet anställda	3369	3143	2880	2705	2374	2218	2167	1609

* 1 rand = 5,82 kr. år 1981
 = 6,82 kr. år 1982
 = 6,60 kr. år 1983
 = 4,56 kr. år 1984
 = 2,93 kr. år 1985
 = 3,11 kr. år 1986
 = 3,04 kr. år 1987
 = 2,60 kr. år 1988

Närmare uppgifter om företagets verksamhet under åren 1987 och 1988 fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga*.

Investeringsförbudslagen föreskriver förbud för svenska juridiska personer att företa eller bidra till att investeringar görs i Sydafrika och Namibia. Lagen innehåller dock i 6 § bestämmelser enligt vilka regeringen för visst fall kan medge undantag från förbudet. Undantag får endast medges en sådan juridisk person som sedan den 1 juli 1979 själv eller genom utländskt dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia. Undantag från investeringsförbudet får inte ge utrymme för en utvidgning av företagets verksamhet. Exempel på investeringar för vilka undantag i princip medges är sådana som varit nödvändiga för att ersätta försliten utrustning samt sådana som direkt syftat till en förbättring av villkoren för de svarta.

Undantagsmöjligheten innebär emellertid inte någon garanterad rätt för företagen att få företa ersättningsinvesteringar. Regeringen har alltid möjlighet att avslå en investeringsansökan efter prövning av alla omständigheter i ärendet.

Några ansökningar om undantag av detta slag från investeringsförbudet har ej inkommit under nu aktuell redovisningsperiod.

Regeringen har genom beslut den 11 maj 1989 beviljat ett undantag från förbudet mot investeringar i Sydafrika och Namibia. På ansökan av Aktiebolaget SKF har SKF:s sydafrikanska dotterbolag fått förvärva aktier till ett belopp av 42 000 rand i ett sydafrikanskt aktiebolag som bildats för att förse ett bostadsområde, där en stor del av SKF:s svarta arbetare bor, med elektricitet.

Enligt 8 § investeringsförbudslagen kan regeringen även medge rätt för ett företag som sedan den 1 juli 1979 självt eller genom dotterföretag driver rörelse i Sydafrika eller Namibia att tills vidare ersätta anläggningstillgångar och hyrd egendom samt göra sådana investeringar och hyra sådan egendom som förbättrar arbetsmiljö och arbetsförhållanden för de anställda. Ett villkor för ett sådant beslut är dock att företaget åtar sig att se till att detta inte leder till en utvidgning av verksamheten i Sydafrika och Namibia. Medgivandet kan återkallas om verksamheten utvidgas eller om det i övrigt föreligger särskilda skäl. Regeringen har dock hittills inte lämnat något sådant medgivande.

Enligt 2 § investeringsförbudslagen får svensk juridisk person inte genom handling eller underlåtenhet bidra till att anläggningstillgångar anskaffas eller egendom hyrs för att stadigvarande brukas eller innehas i ett dotterbolags rörelse, om hyresavtalets löptid är avpassad till egendomens ekonomiska livslängd, s.k. finansiell leasing. Utan hinder av detta förbud får dock årligen anskaffas tillgångar och egendom hyras till ett sammanlagt värde av högst 100 000 kr. Detta undantag får inte möjliggöra en utvidgning av verksamheten.

Av de företag som lämnat redovisning har fyra angett att anskaffning av anläggningstillgångar skett under verksamhetsåret. Dessa fyra företag är Atlas Copco AB, Secoroc AB, Skega AB och AB SKF. De investeringar som gjorts av SKF täcks delvis av undantag från investeringsförbudet som regeringen medgivit år 1983 och håller sig i övrigt inom det tillåtna investeringsutrymmet enligt 2 § investeringsförbudslagen.

Även de investeringar som gjorts av Secoroc AB och Skega AB håller sig inom det tillåtna investeringsutrymmet om högst 100 000 kr. Investeringarna avser ersättningsanskaffningar för förslitna maskiner och kontorsutrustning. Samma sak gäller Atlas Copco AB, bortsett från det faktum att investeringsutrymmet något överskridits på grund av att dotterbolaget utan moderbolagets vetskap, ersatt en stulen bil med en motsvarande ny. Såvitt framgår av redovisningarna har investeringarna inte möjliggjort någon utvidgning av de berörda företagens verksamhet.

2.2 Social redovisning

Enligt 5 § investeringsförbudslagen skall företagen lämna redovisning om löner och anställningsvillkor samt sociala förhållanden för de anställda i Sydafrika och Namibia. Uppgifter skall också lämnas om planerade och vidtagna förändringar för de anställda i nu angivna avseenden. Sådan redovisning har lämnats av samtliga företag.

Med utgångspunkt från ett av utrikesdepartementets handelsavdelning upprättat frågeformulär har företagen lämnat följande information. De lämnade uppgifterna är inte till alla delar enhetliga och därför inte till fullo jämförbara.

Tillsammans har företagen 1 609 anställda varav mer än hälften (887) är svarta, färgade och asiater.

	Vita		Svarta		Färgade m.fl.		Tot. anställda	
Atlas Copco	76	(382)	30	(229)	8	(29)	114	(640)
Sandvik	218	(215)	276	(274)	17	(17)	511	(506)
Secoroc	147	(142)	232	(239)	32	(33)	411	(414)
SKF	252	(261)	155	(156)	106	(103)	513	(520)
Skega	29	(33)	21	(21)	10	(9)	60	(63)
Totalt	722	(1033)	714	(919)	173	(191)	1609	(2143)

Anm: Siffror inom parentes anger motsvarande siffror för föregående redovisningsperiod.

Segregation på arbetsplatserna förekommer inte. Vid ett av företagen är dock arbetarnas omklädningsrum inte integrerade.

Vid samtliga företag, med undantag för Skega AB:s dotterbolag, är de anställda organiserade i olika fackföreningar, och fackligt arbete tillåts bedrivas på arbetsplatsen och på betald arbetstid. Villkoren regleras vanligtvis i överenskommelser mellan företaget och berörda fackföreningar. Skega, med totalt 60 anställda, har anfört bristande intresse från de anställdas sida som skäl för att fackföreningar och fackligt arbete inte finns vid dotterföretaget.

Vad avser löner har samtliga företag uppgivit sig tillämpa principen om lika lön för lika arbete. Företagen hävdar att ingen diskriminering förekommer vid extern eller intern rekrytering. Målsättningen är att få fram fler kvalificerade svarta kandidater till olika högre befattningar. Flertalet företag tillämpar en minimilön om ca 4 rand i timmen (motsvarande 780 rand i månaden), vilket i jämförelse med löneläget i stort i Sydafrika ligger över det normala. Minimilönen är i Sydafrika och Namibia 258 rand. Den genomsnittliga lönehöjningen under år 1988 uppgick för de svarta anställda till mellan 12 och 18%.

Utöver löner svarar företagen för olika sociala förmåner såsom pensioner, sjuk- och olycksfallsförsäkringar, semester och sjukvård. Därutöver bidrar flertalet företag med stöd för utbildning till de svarta anställdas barn i form av skolavgifter, kostnader för böcker, stipendier m.m. Detta stöd omfattar även barns högre studier. Även lån för anskaffning av bostad eller förbättring av bostadsstandarden tillhandahålls. Vidare ges subventionerade eller fria måltider och transporter.

Flertalet företag satsar också på utbildning av sina svarta anställda i form av yrkesutbildning men även basutbildning. Årliga budgetar för utbildningsprogram anslås och all yrkesutbildning sker på betald arbetstid.

3 Redovisning av uppgifter om indirekta företagsförvärv

Av kommerskollegiets redogörelse framgår att uppgift om indirekt företagsförvärv inlämnats av ett företag, Inter Forward AB. Bolaget har den 5 april 1989 förvärvat det schweiziska bolaget Züst & Bachmeier AG, vilket äger samtliga aktier i det sydafrikanska bolaget Züst & Bachmeier SA (Pty) Ltd i Johannesburg.

4 Sammanfattning

Kommerskollegium har i sin redovisning avslutningsvis konstaterat att efterlevnaden av investeringsförbudslagen varit i stort sett god under den aktuella perioden. Jag delar denna uppfattning.

I regeringens skrivelse 1988/89:64 redogjorde jag för ett par leasingavtal som Skega (Pty) Ltd ingått och som kunde ifrågasättas utgöra otillåten investering. Enligt uppgifter från Skega AB gällde leasingavtalen två fordon med en leasingtid på tre resp. fyra år och viss kontorsutrustning som hyrts på tre år. Bolaget gjorde gällande att det inte var fråga om finansiell leasing. Fordonen skulle lämnas tillbaka vid leasingperiodens slut. Hyresavtalslöptid kunde därför intesägas vara anpassad till leasingföremålens ekonomiska livslängd. Att leasingperioden var relativt lång berodde på att den beräknade körsträckan för bilarna var låg.

Efter anmodan inkom Skega AB med ytterligare utredning och i samband därmed meddelades att leasingavtalen annullerats i början av år 1989.

Moderbolaget Skega AB uppgav även att man informerat sina dotterbolag i Sydafrika och Namibia om bestämmelserna i lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia samt utfärdat direktiv i enlighet härmed.

Ingenting som framkom i ärendet talade emot Skega AB:s påståenden. Någon underlåtenhet av beskaffenhet att medföra ansvar för Skega AB kunde därför inte anses föreligga.

Regeringen beslöt med hänsyn härtill avskriva ärendet.

5 Hemställan

Jag hemställer att regeringen bereder riksdagen tillfälle att ta del av vad jag anfört i det föregående.

6 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar i enlighet med hennes hemställan.

Svenska tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika vid utgången av år 1988

Kurs: 1 rand = SEK 3,11 (1986) och 3,04 (1987) och 2,60 (1988)

**A. Tillverknings- och försäljningsbolag
(Koncernredovisning)**

Företag	Lokalt bolag	Etable- ringsår	Svensk aktie- andel i %			Aktiekapital (1000 rand)			Antal anställda			Omsättning (milj. rand)		
			1986	1987	1988	1986	1987	1988	1986	1987	1988	1986	1987	1988
1. Sandvik AB	Sandvik (Pty)Ltd	1948	100	3050	3050	3050	570	506	511	76,7	80,4	87,4		
2. Secoroc AB	Fagersta (Pty)Ltd	1948	100	100	100	100	433	414	411	95,9	100,5	128,4		
3. AB SKF	SKF South Afrika (Pty) Ltd	1914	100	3129	3129	3129	173	203	195	79,4	91,1	101,6		
	Barseco (Pty) Ltd	1966	100	0,1	0,1	0,1	277	317	318	18,7	25,1	29,8		
							1453	1440	1435	270,7	297,1	347,2		

B. Försäljningsbolag

Företag	Lokalt bolag	Etabl. år	Svensk aktiean- del i %			Aktiekapital (1000 Rand)			Antal anställda			Omsättn. (milj. rand)		
			1986	1987	1988	1986	1987	1988	1986	1987	1988	1986	1987	1988
Svenska försäljningsbolag i Sydafrika														
1. Atlas Copco AB	Consolidated Pncu- matic Tool Co SA (Pty)Ltd	1939	100		200	200			123	114		12,4	16,0	
2. Skega AB	Skega (Pty) Ltd	1972	100	200	200	200	58	59	59	7,1	9,2	9,5		
	+ trp tillverknings- och försäljningsbolag i Sydafrika						58	182	173	7,1	21,6	25,5		
							1453	1440	1435	270,7	297,1	347,2		
							1511	1622	1608	277,8	318,7	372,7		
Svenska försäljningsbolag i Namibia														
1. Skega AB	Skega Namibia (Pty)Ltd		100	0,002	0,002	0,002	2	2	1	0,6	0,4	0,6		
	+ trp tillverknings- och försäljnings- bolag i Sydafrika						1511	1622	1608	277,8	318,7	372,7		
	Totalt						1513	1624	1609	278,4	319,1	373,3		

